

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

VPP
Valsts pētījumu
programma

Ekonomiskais, politiskais un juridiskais ietvars Latvijas tautsaimniecības potenciāla saglabāšanai un konkurētspējas pieauguma veicināšanai pēc pandēmijas izraisītas krīzes (reCOVery-LV) apakšprojekts

Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā

2020.gada 05.novembris, LLU

Dr. oec. Irina Pilvere

Saturs

- ✓ Projekta raksturojums
- ✓ **Sākotnējās atziņas** par Covid-19 krīzes ietekmi pārtikas sektorā
- ✓ **Risku novērtēšana** galvenajos sektoros
- ✓ **Ieteikumu/priekšlikumu** sagatavošana krīzes pārvarēšanai un ekonomikas atveseļošanai

- ✓ **Projekta mērķis** - piedāvāt atbildes uz jautājumiem saistībā ar tautsaimniecības noturību pret satricinājumiem, vietējās pārtikas ražošanas veicināšanu un ekonomikas pašpietiekamību, valsts parāda risku mazināšanu, cilvēkresursu un zināšanu aizplūdes riska mazināšanu u.c.
- ✓ **Projekta rezultātā** būs kritisks novērtējums par valdības politiku pandēmijas laikā, ekonomiskās attīstības scenāriji, kā arī zinātniski pamatoti rīcībpolitikas ieteikumi politikas veidotājiem
- ✓ **Projekta iesniedzējs** Latvijas Universitāte (LU)
- ✓ **Projektu vada** LU profesore Inna Šteinbuka
- ✓ **Iesaistītie partneri** – LU ekonomisti un juristi, LZA Eiropas Politikas Pētījumu Institūts, RTU, LLU (kopā ar DI), RSU
- ✓ **LLU iesaiste ir 2 jomās:**
 - Strukturālās izmaiņas valsts ekonomikā (akad.Baiba Rivža)
 - Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā (akad.Irina Pilvēre)

Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā

Pētījumam ir 3 sadaļas:

- ✓ Vietējo un globālo pārtikas piegādes ķēžu noturības novērtēšana COVID-19 krīzes laikā un pēc tās (vadītāja vad.pētniece Gunta Grīnberga-Zālīte), iesaistīti LLU ESAF pētnieki – ekonomisti un sociologi
- ✓ Vietējo lauksaimniecības izejvielu un pārtikas produktu piegādes iespēju novērtēšana un **novatorisku risinājumu izstrāde**, lai uzlabotu ķēžu noturību krīzes un pēckrīzes apstākļos (vadītāja vad.pētniece Inga Ciproviča) iesaistīti **LLU PTF un APP Dārzkopības institūta** pētnieki – inženieri, lauksaimnieki un biologi
- ✓ **Risinājumu un ieteikumu sniegšana** lauksaimniecības izejvielu, pārtikas produktu un uztura sistēmu noturības stiprināšanai krīzes un pēckrīzes attīstības iespēju laikā, kā arī zināšanu nodošanas veicināšana ieinteresētajām personām - politikas veidotājiem, pašvaldībām, ražotājiem un patērētājiem (iesaistīti visi pētnieki)

1. Starptautiskās pieredzes apkopojums par COVID-19 ietekmi pārtikas sektorā
2. Situācijas raksturojums COVID-19 pandēmijas laikā Latvijā
3. Pārtikas ķēžu (ražošana un pārstrāde) raksturojums, situācija Covid-19 krīzes laikā un iespējas noturības stiprināšanai pēckrīzes laikā Latvijā
 - ✓ Laukaugu ieguve un pārstrāde
 - ✓ Kartupeļu ražošana un pārstrāde
 - ✓ Dārzeņu, augļu un ogu ražošana un pārstrāde
 - ✓ Piena ražošana un pārstrāde
 - ✓ Gaļas ražošana un pārstrāde
 - ✓ Olu ieguve un pārstrāde
 - ✓ Zivju ieguve un pārstrāde
4. Mazumtirdzniecības un HoReCa sektora raksturojums krīzes laikā un pēckrīzes attīstības iespējas
5. Patērētāju paradumi un to maiņa krīzes un pēckrīzes laikā
6. Risinājumi un ieteikumi lauksaimniecības izejvielu, pārtikas produktu un uztura sistēmu noturības stiprināšanai krīzes un pēckrīzes attīstības iespēju laikā

1. **Situācijas priekšizpēte** pārtikas ķēdēs un nozarē kopumā Covid-19 izraisītās ārkārtējās situācijas laikā Latvijā.
2. **Definēti pārtikas ķēžu posmi, to galvenie ietekmējošie faktori** (driving forces).
3. **Identificēti riski** – gan tie, kas iestājās Covid-19 laikā, gan tie, kuru ietekme un varbūtība bija zema. **Risku kvantitatīva novērtēšana** (to iestāšanās varbūtība un ietekme) un iespējamo attīstības tendenču ieskicēšana.
4. **Pārtikas ķēžu dalībnieku pieredzes izpēte**, izmantojot padziļinātu interviju metodi un iegūstot gan kvalitatīvus, gan kvantitatīvus mērījumus par viņu rīcību Covid-19 laikā, izaicinājumiem un riskiem, ar kuriem saskārušies, izmantotajiem risinājumiem, lai riskus mazinātu.
5. **Nozares ekspertu intervijas**.
6. **Ekspertu fokusgrupas/semināri** un izstrādāto scenāriju aprobēšana.
7. **Rekomendāciju/risinājumu izstrāde** pārtikas ķēžu dalībniekiem katrā pārtikas sektorā, politikas veidotājiem.

1. Pašnodrošinājums 2019.gadā – graudiem 332%, pākšaugiem 234%
2. Eksporta iespējas nosaka nozares attīstību
3. Krīzes laikā pārstrādei krājumu pietiekami, pieprasījums palielinājās
4. Ražotājiem – labs gads, cenas augstas
5. Galvenie riski (būtiskie)

Iekšējie

Atkarība no
darbaspēka fiziskās
klātbūtnes
uzņēmumā

Izejvielu trūkums /
nepieejamība tirgū

Iepakojuma
materiālu trūkums

Sadarbības
partneru došanās
dīkstāvēs

Ražošanas apjoma
palielināšanās/
kritums

Dīkstāves

Izejvielu trūkums
/ nepieejamība
tirgū

Iepakojuma
materiālu trūkums

Ieņēmumu
samazināšanās, nespēja
nokārtot kredītsaistības
un veikt maksājumus

Ārējie

Pieprasījuma
samazināšanās /
palielināšanās

Atkarība no
eksporta

Dažādi fiziski
ierobežojumi uz
valstu robežām

Pasliktinās valsts
institūciju
pieejamība

1. **Pašnodrošinājums** 89%, pēdējos gados ražošanas apjoms samazinās, 2019.gadā aizņēma 2% no kopējās platības
2. Kartupeļi pārtikai un pārstrādei (ciete, čipsi, .
3. Covid-19 laikā praktiski **sabrūka kartupeļu pārstrādes nozare** (ciete, čipsi), jo tika atcelti sporta, kultūras pasākumi, HoReCa sektors nestrādāja. Pārstrādes kartupeļi (martā, aprīlī no Beļģijas un Nīderlandes, jaunā raža no Polijas un Rumānijas) pārpludināja tirgu, **tādējādi pazeminot cenas**. Augusta vidū kartupeļi Rīgas tirgū maksā 11 centi/kg, kas ir ļoti zema cena. **Pārstrādē palielinājās krājumi**.
4. **Ražotāji, kas realizēja kartupeļus LV pārstrādes uzņēmumiem, necieta**, jo visu noslēgto ilgtermiņa līgumu nosacījumi tika pildīti un risku uzņēmās pārstrādes uzņēmumi. Pārstrādātājiem samazinājās eksports, pieprasījums no uzņēmumiem, kam nepieciešamas izejvielas.

1. Padziļināta izpēte, lai konstatētu iespējamus ražošanas apjomus, kas būtiski atšķiras no CSP
2. Sezonalitātes kartes
3. Resursu ietilpīgas nozares ar augstu ienākumu līmeni, rēķinot uz 1 ha
4. Galvenie riski

	Iekšējie riski	Ārējie riski
Dārzeņi	<ul style="list-style-type: none"> • Darba intensitātes samazināšanās / dīkstāve / darbības apturēšana • Naudas plūsma • Darbaspēka apmācība un izglītošana • Izejvielu trūkums / nepieejamība tirgū • Sadarbības partneru došanās dīkstāvēs • Ražošanas apjoma straujas izmaiņas (gan samazināšanās, gan palielināšanās) • Noieta kanālu izmaiņas • Ieņēmumu samazināšanās • Samaksas regularitāte • Kredītsaistību dzēšana • Nespēja segt ikmēneša maksājumus • Nodokļu parādi • Apgrozāmo līdzekļu iesaldēšana 	<ul style="list-style-type: none"> • Tirgus nenoteiktība • Eksporta tirgus pieejamība • Klientu maksātspējas kritums • Braukšanas / atpūtas laika ievērošana automašīnu šoferiem

Rezultāti – Dārzeņu, augļu un ogu sektors

	Iekšējie riski	Ārējie riski
Āboli, bumbieri	<ul style="list-style-type: none"> Atkarība no darbaspēka fiziskās klātbūtnes uzņēmumā Sadarbības partneru došanās dīkstāvēs Ražošanas apjoma kritums (samazināšanās) Uzglabāšanas problēmas svaigiem augļiem 	<ul style="list-style-type: none"> Pieprasījuma samazināšanās Grūtības atrast jaunus noieta tirgus slēgto aizstāšanai Higiēnas prasību pieaugums uzņēmējiem
Ogas kopā (zemenes, krūmogulāji, avenes, kazenes, krūmmellenes un lielogu dzērvenes, smiltsērķški)	<ul style="list-style-type: none"> Grūtības plānot saimniecisko darbību uz priekšu Ieņēmumu samazināšanās Nespēja nokārtot kredītsaistības Liela atkarība no vadītāja Atkarība no darbaspēka fiziskās klātbūtnes uzņēmumā Ražošanas apjoma kritums (samazināšanās) Līdzšinējo produktu virzīšanas pasākumu tirgū neefektivitāte (piem. pārtikas degustācijas, tirdziņi, izstādes u.c.) Problēmas saņemt samaksu par pārdoto produkciju Nespēja segt ikmēneša maksājumus Nodokļu parādi 	<ul style="list-style-type: none"> Tirgus nenoteiktība Pieprasījuma samazināšanās / palielināšanās Grūtības atrast jaunus noieta tirgus slēgto aizstāšanai Klientu maksātspējas kritums

1. Pašnodrošinājums 2019.gadā – 139%
2. Eksporta iespējas nosaka nozares attīstību: 1/3 piena patērē LV, 1/3 izlieto eksporta produkcijas ražošanai, 1/3 eksportē
3. Piena cena samazinājās par 12%, jo apstājās eksports pārstrādātiem produktiem, pārstrādē palielinājās krājumi
4. Galvenie riski (būtiskie)

Iekšējie

Grūtības plānot
saimniecisko
darbību uz
priekšu

Atkarība no
darbaspēka fiziskās
klātbūtnes
uzņēmumā

Ražošanas
apjoma kritums

Sadarbības
partneru došanās
dīkstāvēs

Krājumu
palielināšanās

Dīkstāves

Ieņēmumu samazināšanās,
AL trūkums, kredītsaistību
neizpilde

Izejvielu cenu
pieaugums

Ārējie

Tirgus
nenoteiktība

Pieprasījuma
samazināšanās

Klientu
maksātspējas
kritums

Atkarība no
eksporta

Higiēnas
prasību
pieaugums
uzņēmējiem

Pasliktinās
valsts
institūciju
pieejamība

1. Pašnodrošinājums 2019.gadā – liellopu gaļai 133%, cūkgaļai 53%, putnu gaļai- 63%
2. Konkurence sektoros ievērojama, dažādas slimības jau iepriekš likušas sektoram piemēroties stingrām prasībām
3. Galvenie riski

Ārējie riski – ļoti augsti:

- Tirgus nenoteiktība
- Grūtības atrast jaunus noieta tirgus slēgto aizstāšanai
- Pieprasījuma svārstības
- Atkarība no eksporta
- Higiēnas prasību pieaugums uzņēmējiem Dažādi fiziski ierobežojumi uz valstu robežām

Ārējie riski – augsti:

- Klientu maksātspējas kritums
- Braukšanas laika ierobežojumi automašīnu šoferiem

Iekšējie riski – ļoti augsti:

- Grūtības plānot saimniecisko darbību uz priekšu
- Atkarība no darbaspēka fiziskās klātbūtnes uzņēmumā
- Izejvielu cenu pieaugums
- Sadarbības partneru došanās dīkstāvēs
- Grūtības izpildīt valsts noteiktos drošības pasākumus (it sevišķi, ja kāds darbinieks saslimst)
- Papildu izdevumi, pielāgojoties ārkārtējai situācijai
- Ieņēmumu samazināšanās
- Problēmas saņemt samaksu par pārdoto produkciju
- Nespēja nokārtot kredītsaistības

Iekšējie riski – augsti:

- Pieredzes trūkums
- Liela atkarība no vadītāja
- Darbinieku atlaišana, slēdzot vai sašaurinot ražošanu Izejvielu trūkums/nepieejamība tirgū
- Apgrozāmo līdzekļu iesaldēšana
- Līdzšinējo virzīšanas pasākumu neefektivitāte
- Nespēja segt ikmēneša maksājumus
- Loģistikas izmaksu pieaugums

1. Pašnodrošinājums 2019.gadā – 151%
2. Eksporta iespējas nosaka nozares attīstību
3. 2020.gada II ceturksnī būtiski samazinājies olu (-36%) un pārstrādātu olu (-57%) eksports, imports (-8%), samazinājusies olu cena mazumtirdzniecībā
4. Galvenie riski

Iekšējie

Grūtības plānot
saimniecisko
darbību uz
priekšu

Atkarība no
darbaspēka fiziskās
klātbūtnes
uzņēmumā

Iepakojuma
trūkums/
sagādes
problēmas

Sadarbības
partneru došanās
dīkstāvēs

Apgrozāmo
līdzekļu
iesaldēšana

Ieņēmumu
samazināšanās

Nespēja nokārtot
kredītsaistības

Izejvielu cenu
pieaugums

Ārējie

Tirgus
nenoteiktība

Pieprasījuma
samazināšanās/
palielināšanās

Klientu
maksātspējas
kritums

Atkarība no
eksporta

Pircēju ažiotaža

Pircēju
paradumu
maiņa

Ieteikumi, risinājumi, priekšlikumi

1. Nepieciešams **izstrādāt valsts līmeņa rīcības plānu krīzes situācijām** un izveidot atbilstošus, rīcību reglamentējošus normatīvos dokumentus
2. Noteikt, ka **pārtikas preču plūsma starp valstīm nedrīkst būt traucēta**, arī gadījumos, ja robežas tiek slēgtas (t.s. zaļie koridori pārtikas precēm)
3. Lielākā daļa lauksaimnieciskajai ražošanai nepieciešamo izejvielu tiek importētas, tāpēc krīzes situācijā ir nepieciešams veidot t.s. **“zaļos koridorus” arī lauksaimniecības izejvielām un citiem resursiem**
4. **Iepirkumos (valsts finansētos) priekšroka** dodama vietējo ražotāju produktiem
5. **Valsts un citu institūciju pieejamība** krīzes laikā
6. Valsts institūciju **atbalsts produkcijas eksporta darījumu** sekmīgai norisei
7. Nepieciešama **papildus kontrole preču izcelsmei**
8. Jāturpina iesāktā politika, mudinot Latvijas **patērētājus krīzes laikā izvēlēties un atbalstīt vietējos ražotājus**
9. Ārkārtas situācijā jābūt **piekāpīgākiem attiecībā uz “zaļajiem” regulējumiem**
10. Pārtikas ražošana ir **stratēģiska lieta - jābūt valsts rezervei**
11. Jānodrošina **elastīgi darba nosacījumi**
12. Dažādas **sociāla atbalsta un sadarbības** programmas
13. Darbinieku **dīkstāves pabalsti būtu ieteicams izmaksāt darba devējam**
14. **Nodokļu maksājumi** krīzes apstākļos ir jāatliek uz laiku
15. **Ir jākoordinē**, kura institūcija un kādus datus vāc
16. **Fokusēta apmācība uz vietas uzņēmumos**, ko un kā darīt epidemioloģisko ierobežojumu laikā
17. Koronavīrusa uzliesmojuma radīto **ieņēmumu zaudējumu** (ražotāja cenas samazināšanas dēļ) **kompensēšana**

leteikumi, risinājumi, priekšlikumi

18. PVN likmes samazināšana pārtikas produktiem
19. Labs risinājums lauksaimniekiem – sadalīt pienākošos subsīdiju maksājumus pa daļām
20. Atbalsta griesti būtu jādiferencē atkarībā no uzņēmuma lieluma
21. Nākošajam periodam (2021.-2027.gads) nepieciešama kredītprocentu subsidēšana
22. De minimis nosacījumi ir jāatvieglo
23. LAD investīciju projektos jāpārskata sasniedzamie rādītāji
24. Investīciju projektos stingrāk jāvērtē šauras specializācijas produktu ražotāji
25. Jāizvērtē investīcijas, kas tiek ieguldītas projektu rezultātā
26. Jāatbalsta ieguldījumi ražošanas pārstrukturizēšanai
27. Jādomā par uzņēmumu modernizāciju – robotizācija
28. Jāveido atbalsts ieguldījumiem noliktavās
29. Valsts atbalsts HoReCa sektoram
30. Valsts finansiāls atbalsts mājsaimniecībām patēriņa stimulēšanai
31. Ir nepieciešama stabilāka valsts politika uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai
32. Ekspertspējīgo uzņēmumu attīstības stimulēšanu
33. Nodrošināšanai kredītīdzekļu pieejamību un banku vēlme kreditēt uzņēmējus
34. Nepieciešams lielāks vietējo preču protekcionisms valsts un pašvaldību iepirkumos
35. Atbalsts eksporta veicināšanai un uzņēmumiem, kas nodrošina eksportu
36. E-veikali. Stimulēt to attīstību
37. Jāizstrādā vadlīnijas lauksaimniekiem, kā ražot nevis apjomu, bet gan kvalitatīvu produkciju
38. Ilgtermiņā jādomā par “lauku saimnieku” aizvietošanas programmu
39. Ieteikumi uzņēmējiem...

Paldies!

Informācija:

<https://www.llu.lv/lv/projekti/apstiprinatie-projekti/2020/ekonomiskais-politiskais-un-juridiskais-ietvars-latvijas>

